

A gondnoksági rendszer módosításának javasolt alapelvei

2007. június 22.

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által javasolt új Polgári Törvénykönyv (továbbiakban: „Ptk”) cselekvőképességre és gondnokságra vonatkozó része elfogadhatatlan a fogyatékos személyek, illetve az ő érdekeinek előmozdításáért küzdő civil szervezetek számára, mivel az a jelenlegi gondnoksági rendszert elnyomó, emberi jogokat és méltóságot sértő formájában tartja fenn, és nem küszöböli ki a visszaélések lehetőségeit sem. A javasolt szabályozás nincs összhangban más országok progresszív gyakorlatával, ill. a jelenlegi nemzetközi szabályozással sem, amit ezen a területen különösen az Emberi Jogok Európai Egyezménye, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(99)4. számú ajánlása (továbbiakban: „R(99)4 Ajánlás”) a cselekvőképtelen felnőttek jogi védelméről, ill. az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól szóló Egyezménye (továbbiakban: „ENSZ Egyezmény”) tartalmaz. Alapvető ellentmondások vannak a javasolt módosítás és a nemzetközileg elfogadott alapelvek között, mint például az arányosság, a legkevésbé korlátozó alternatíva, a cselekvőképesség vétele és a kölcsönösen függő (interdependens) önrendelkezés elvei között. Álláspontunk szerint az említett alapelvekkel összhangban lévő, a Ptk-t és más jogszabályok módosítását megkívánó szabályozásnak a következőket kell figyelembe vennie:

I. fejezet

Az új paradigma: a cselekvőképesség korlátozása nélküli segítői modell

1. pont

Bár a nemzetközi szabályozás nem engedi meg a cselekvőképesség korlátozását, a gondnoksági rendszer azonnali eltörlése a magyar viszonyok között nem látszik lehetségesnek. Ezért egy átmeneti időszakra elfogadhatónak tartjuk a cselekvőképesség korlátozásának és a gondnoksági rendszernek megváltozott formában történő fennmaradását. Azonban fontos, hogy a cselekvőképességet korlátozó gondnokság mellett megjelenjenek a Ptk.-ban olyan segítő jellegű jogi intézmények, amelyek a fogyatékos személyek döntéshozását cselekvőképességük korlátozása nélkül valósítják meg, mégpedig:

- a) az előzetes jognyilatkozat;
- b) támogatott döntéshozatal;
- c) gondnokság alá helyezés cselekvőképesség korlátozása nélkül.

Politikai kötelezettségvállalást kérünk arra, hogy a gondnoksági rendszer felülvizsgálatra kerül a mostani módosítás hatályba lépését követő 5 éven belül.

Indoklás: A Magyarország által aláírt ENSZ Egyezmény szakít azzal a korábbi megközelítéssel, amely a fogyatékos személyeket úgy kezelte, mint akik nem tudnak a többiekkel azonos módon részt venni a társadalmi életben. Az ENSZ Egyezmény megerősíti, hogy a fogyatékos személyek olyan állampolgárok, akiknek joguk van saját életüket élni, elismeri, hogy cselekvőképességük a nem-fogyatékos személyekével azonos, amelyet a ratifikáló államok kötelesek biztosítani. Az ENSZ Egyezmény megközelítése szerint a fogyatékos személyeket az önálló életvitelhez szükséges, személyüket legkevésbé korlátozó támogatás illeti meg.

A R(99)4 Ajánlás 6. alapelve szorgalmazza az arányosság, azaz a legkevésbé korlátozó alternatíva alkalmazásának garantálását, személyre szabott megoldásról azonban nincs értelme beszélni Magyarországon, amíg nincsen kidolgozva a különböző megoldások jogi háttere és intézményrendszere. Ezért az elsődleges feladatot az új intézmények, lehetőségek meghonosítása, jogi biztosítása.

Az R(99)4 Ajánlás 2. alapvének (A jogi környezet rugalmassága) 4. és 5. pontja, valamint az azokhoz fűzött magyarázat is kiemeli, hogy a felnőtt személyek cselekvőképességének korlátozása különösen kiszolgáltatottá teszi őket, ezért valamely személynek nyújtott bármilyen segítő intézkedés csak olyan mértékű lehet, hogy az a személy cselekvőképességét ne vonja el.

A R(99)4 számú Ajánlás 3. alapvének 2. pontja szintén kiemeli, hogy az érintett személy védelme érdekében hozott intézkedés nem vezethet automatikusan a jogi cselekvőképesség megvonásához.

2. pont

Az 1. pont szellemében az új szabályozásnak el kell ismernie a **támogatott döntéshozatal** rendszerét a következő alapelvekkel:

- a) a támogatott döntéshozatal nem jár együtt a nagykorú személy cselekvőképességének korlátozásával;
- b) támogató személy nem jelölhető ki a támogatott személy akarata ellenére;
- c) a támogatott döntéshozatal alapja a támogatott személy és a támogató személy(ek) („támogató hálózat v. csoport”) között meglévő bizalmi viszony. A támogató személy(ek) kinevezésével a bíróság nem tudja ezt a bizalmi viszonyt megteremteni, csupán elismeri annak létezését;

- d) a támogató személy nem járhat el a támogatott személy nevében, csupán tanácsokkal láthatja el a támogatott személyt jognyilatkozatok megtételekor;
- e) a támogatott személlyel jogviszonyt létesítő harmadik fél kérheti, hogy a támogató személy aláírásával lássa el a támogatott személy által kötött szerződéseket, feltüntetve saját szerepét a szerződés megkötésében,
- f) ha a támogatott személy a támogató személy jelenléte és tudomása nélkül köt szerződést vagy tesz más jognyilatkozatot, a támogatott személy vagy a támogató személy a bíróságtól kérheti ennek a szerződésnek vagy jognyilatkozatnak a semmissé nyilvánítását;
- g) a támogató személy jogosult jelen lenni és a támogatott személyt tanácsokkal ellátni minden helyzetben, ahol a támogatott személy szerződést köt vagy tárgyal meg, hivatalban ügyfélként jelen van, közigazgatási vagy bírósági eljárásban tanúként vagy félként kerül meghallgatásra, vagy bármilyen más helyzetben, ahol a támogatott személy jognyilatkozatot tesz vagy jogügyletet bonyolít le;
- h) a támogató személy munkája során köteles a támogatott személy kívánságait és érdekeit szem előtt tartani. Nem gyakorolhat indokolatlan nyomást a támogatott személyre annak döntéseinek megváltoztatása érdekében, és nem juthat jogosulatlan előnyhöz a támogatott személy által tett jognyilatkozatokból.

Indoklás: A támogatott döntéshozatal rendszerét és jogintézményét az az ENSZ Egyezmény által tükrözött felismerés indokolja, hogy a fogyatékossgal élő személyek, társadalomban történő részvételét környezeti, és a társadalom személtbeli hiányosságainak halmozódása okozza. A támogatott döntéshozatal az ENSZ Egyezmény, valamint az R(99)4 Ajánlás 2. alapelvének 4. pontja és annak magyarázata szerint olyan megoldást jelent, amely figyelembe veszi a fogyatékos személy szükségleteit, döntéseikben támogatást nyújt az arra rászorulóknak, úgy, hogy nem sérti meg a cselekvőképesség lehető legnagyobb mértékben való elismerésének elvét. Támogatott döntéshozatali rendszer már több országban megvalósult (így Svédországban, Kanadában és Németországban) kidolgozott módszerekkel és jogi szabályozással. A magyar rendszert más országok gyakorlati tapasztalatait felhasználva a hazai sajátosságokhoz igazodva kell kialakítani.

3. pont

Minden személy **előzetes jognyilatkozatban** rendelkezhet arról, hogy belátási képessége csökkenése vagy cselekvőképtelensége esetén milyen döntések érvényesüljenek (pl. ingatlan eladásának megtiltása, szociális otthonban való elhelyezés kezdeményezése vagy megtiltása), ki lássa el

tanácsokkal vagy ki járjon el a nevében, a bíróság kit nevezzen ki számára támogató személynek vagy gondnoknak, és a támogató személy vagy gondnok milyen szempontokat figyelembe véve köteles meghozni a döntéseit ill. tanácsait.

Indoklás: Az előzetes döntéshozatal számos országban széleskörűen alkalmazott lehetőség. Az R(99)4 Ajánlás 2. alapvének 7-es pontja szorgalmazza olyan jogi megoldások bevezetését, amelyek lehetővé teszik, hogy a még cselekvőképes személy nyilatkozatot tegyen esetleges cselekvőképtelensége esetére. A különböző jogrendszerek a meghatalmazás vagy megbízás analógiájára biztosítják annak lehetőségét, hogy a személy belátási képességének hiányának esetére rendelkezzen. Az egyes szabályozások a nyilatkozat fajtájától függően alakilag kötetlen vagy kötelezően meghatározott formát írnak elő.

II. fejezet

A gondnokság elrendelésének feltételei

4. pont

Minden személy cselekvőképés, ha önállóan *vagy segítséggel* képes ügyeit intézni. Ennek alapján nem korlátozható cselekvőképességében az a személy, aki támogatott döntéshozatalban részesül, ill. aki akaratát konkrét döntésekhez előzetes jognyilatkozattal nyilvánította ki.

5. pont

Cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá a bíróság azt a nagykorú személyt helyezheti, akit pszichés állapota, értelmi károsodása vagy szenvedélybetegsége és az ezekből következő társadalmi részvételt akadályozó egyéb körülmények korlátoznak abban, hogy vagyoni vagy egyes személyi ügyeit illetően önállóan *vagy segítséggel* (tehát támogatott döntéshozatal igénybevételével) eljárjon és döntéseket hozzon, amennyiben a konkrét döntésekhez a személy akaratát nem állapítható meg előzetes jognyilatkozatból.

Indoklás: Az interdependens önrendelkezés elve alapján minden személy döntéseinek meghozatalakor mások segítségét, tanácsát veszi igénybe anélkül, hogy ez kihatással lenne cselekvőképességére. Ez alól a fogyatékos személyek sem jelentenek kivételt; minden fogyatékos személy cselekvőképés, ha önállóan *vagy segítséggel* képes ügyeit intézni, illetve akaratát konkrét döntésekhez előzetes jognyilatkozattal nyilvánította ki.

Az R(99)4 Ajánlás 5. és 6. alapelvében elismert legkisebb szükséges beavatkozás elvére tekintettel a nagykorú személy cselekvőképessége nem korlátozható, amennyiben az nem elengedhetetlenül szükséges az eset valamennyi körülményét figyelembe véve. A cselekvőképességről döntő bíróságnak bizonyítania kell, hogy milyen körülmények alapján ítéli szükségesnek a korlátozást. A cselekvőképesség korlátozására, mint szubszidiáris, legvégső jogi lehetőségre kerülhet sor, ha más, kevésbé korlátozó megoldás (előzetes jognyilatkozat stb.) nem vezetne eredményre.

6. pont

A cselekvőképesség korlátozása csak azokra az ügyekre, ill. ügycsoportokra vonatkozóan lehetséges, ahol a felnőtt személy ügye(i) viteléhez a támogatott döntéshozatal rendszere vagy egyéb módon nyújtott segítség bizonyított módon nem elegendő, és cselekvőképessége korlátozásának elmaradása esetén súlyos kárt szenvedne.

Indoklás: Az ENSZ Egyezmény elismeri a fogyatékos személyek méltóságát, szabadságát, függetlenségét, magánélethez való jogát. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezési gyakorlata megállapítja, hogy a cselekvőképesség korlátozása súlyos beavatkozásnak minősül a magánélethez való jogba, (lásd pl.: *Matter v. Szlovákia*, 31534/96 sz.) ezért csak akkor van rá lehetőség, ha az érintett személy jogainak és egészségének védelmét szolgáló legitim célt kíván elérni, az a feladata, hogy megvédje az érintett személyt azt őt érő kár veszélyétől. Kár kétféleképpen érheti a nagykorú személyt cselekvőképtelensége folytán: a személy *tesz* valamit, amit nem kéne (pl. eladja a házát egy csalónak), vagy *nem tesz* meg valamit, amit meg kéne tennie (pl. nem folyamodik szociális támogatásért, nem kezelteti a rossz fogát). A cselekvőképesség korlátozásának csak abban az esetben van értelme, ha a kár veszélye ténylegesen fennáll. Nem lehet a cselekvőképességet korlátozni azon területeken, amelyeken nem bizonyítható, hogy a cselekvőképesség korlátozása nélkül az érintett személyt károsodás veszélyeztetné. (pl. ha nincs is ingatlanja, akkor semmi értelme korlátozni ingatlanokkal való adásvétel vonatkozásában). A proporcionalitás elvéből következik, hogy a korlátozást az adott eset valamennyi körülményét figyelembe véve, személyre szabottan lehet csak elrendelni. A cselekvőképesség fenntartása adott területeken nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a gondnok ezen területeken is segítse a gondnokoltat.

7.pont

Nem lehet cselekvőképesség korlátozásának oka a személy kommunikációjának módja.

Indoklás: A nyelvi-kommunikációs fogyatékkal élők (pl. halláskárosultak) képesek önállóan döntést hozni, önálló életvitelt folytatni; a társadalom kommunikációs jellegű akadályai nem eredményezhetik azt, hogy cselekvőképességük korlátozás alá kerüljön. Nem a gondnokság intézménye a megfelelő megoldás arra, hogy akaratuk, nyilatkozataik a külvilág számára megismerhetővé váljanak.

8. pont

Lehetőség kell, hogy legyen konkrét ügy vagy ügycsoport vonatkozásában gondnok kijelölésére a nagykorú személy cselekvőképességének korlátozása nélkül is, amennyiben ez elégséges a nagykorú személy érdekeinek védelméhez. Ilyen esetben a gondnok a gondnokolttal együtt tehet jognyilatkozatot, a gondnokolt pedig önmaga is tehet jognyilatkozatot az adott ügy vagy ügycsoport vonatkozásában.

Indoklás: a gondnokrendelés a cselekvőképesség korlátozása nélkül egy kevésbé korlátozó módja a gondokságnak. Ez a célszerű olyan ügycsoportok vonatkozásában, ahol a gondnokoltat nem kell védelemben részesíteni attól tartva, hogy saját jognyilatkozatával magának kárt okoz. A gondnok ez esetben akkor tölt be fontos segítő szerepet, ha a gondnokoltat hátrány érheti, ha valamit elmulaszt megtenni (pl. nem folyamodik szociális segélyért), és az ehhez szükséges segítséget a gondnoknak kell megadnia.

III. fejezet

Eljárási garanciák

9. pont

A gondnokság alá helyezés szükségességét a bíróságnak a személy életkörülményeire és döntési képességére vonatkozó bizonyítékokkal, a személyt jól ismerő tanúkkal (esetleges ellenérdekeltségüket figyelembe véve), és több szakértőből álló csoport (pszichiáter, pszichológus, szociális munkás, gyógypedagógus, fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezetének munkatársa) bevonásával kell vizsgálnia.

Indoklás: A döntéshozói képesség nem kizárólag pszichiátriai kérdés. A bíróságnak döntése meghozatalakor két tényezőt kell vizsgálni:

- a) az érintett személy belátási képességét és
- b) azokat a környezeti tényezőket, amelyek befolyásolják (elősegítik vagy veszélyeztetik) az érintett személy döntéshozói képességét.

Senki sem helyezhető gondnokság alá olyan ügyek vagy ügycsoportok vonatkozásában, amelyekkel kapcsolatban a bíróság nem vizsgálta konkrét döntéshozói képességét, és nem indokolja meg a gondnokság alá helyezés célját.

10. pont

Senki nem korlátozható cselekvőképességében a bíróság által történt személyes meghallgatás nélkül.

Indoklás: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata által is alátámasztott személyes meghallgatás követelménye a legszéleskörűbb garancia az érintett személy eljárásbeli jogainak biztosítására. Az érintett személy akaratát legnagyobb mértékben figyelembe kell venni, mind az ENSZ Egyezmény, mind az R(99)4 Ajánlás 13. alapelve szerint. Ennek legbiztosabb módja a személyes meghallgatás.

11. pont

A gondnoksági eljárásban az érintett személy meghatalmazhat fogyatékos személyekkel, szenvedélybetegekkel vagy pszichiátriai betegekkel foglalkozó társadalmi vagy érdekképviseleti szervezetet (pl. alapítvány, egyesületet) is képviselőre.

Indoklás: Azon érintett személyek esetében, akik nem képesek eljárásbeli jogaikat gyakorolni, lehetőséget kell biztosítani arra, hogy érdekeiket és jogaikat valamely fogyatékos személyek vagy pszichiátriai betegek érdekvédelmi vagy társadalmi szervezete képviselje. A fogyatékos személyek szervezeteinek képviselői jogát a hatályos Polgári Perrendtartás § 67.-a biztosítja, azonban túl szűkkörűen (nem vonatkozik például a pszichiátriai betegek szervezeteire a gondnoksági eljárásra, és a szervezetek csak saját tagjaikat képviselhetik). A Pp § 67 (1) g) indoklása szerint ugyanakkor „A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 3. §-a kimondja, hogy a fogyatékos személyek az őket mindenki mással egyenlően megillető jogaikkal állapotukból fakadóan kevésbé tudnak élni, ezért indokolt, hogy minden lehetséges módon előnyben részesüljenek”.

12. pont

A gondnoksági eljárásban az érintett személy részére hatékony jogi képviselőt kell biztosítani. Ezt leginkább a bírói és ügyvédi kar számára biztosított speciális, a gondnoksági eljárásra vonatkozó, nem pusztán jogi ismereteket magába foglaló képzéssel lehet elérni.

Indoklás: Gondnoksági perekben a jogi képviselő sokszor pusztán formális, és nem jelent tényleges segítséget az alperes számára. Ez gyakran más eljárási garanciák és jogok súlyos sérüléséhez vezet. Mivel ez elsősorban jogalkalmazási és nem jogalkotói probléma, ezen a helyzeten leginkább egy, az ügyvédek és bírók számára biztosított, a fogyatékosokkal, pszichiátriai betegségekkel és szenvedélybetegségekkel kapcsolatos ismereteket is magába foglaló képzés segíthetne. Megfontolandó lenne annak megkövetelése, hogy csak ilyen képzést elvégzett személyeket nevezhessen ki a bíróság ügygondnoknak.

IV. fejezet

A gondnokság terjedelme

13. pont

A cselekvőképességet kizáró gondnokság megszűnik.

Indoklás: A cselekvőképesség megléte vagy hiánya nem egy konstans állapot, hanem folyamatosan változhat, az ügyek viteléhez szükséges képességek legtöbbje megtanulható. Mind a gyógypedagógia, mind a rehabilitációs szakmák feladatuknak vallják a fogyatékossgal élők képességeinek fejlesztését. Ha ezt nem tennék, tevékenységük csupán a képességek romlásának megelőzésére, illetve szinten tartására korlátozódna és munkájuk jelentősége nagymértékben csökkenne. Ez azt jelenti, hogy ha valaki egy adott időpontban nem rendelkezik az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel, ebből nem következik az, hogy ez az állapot végérvényes volna. A kizáró gondnokság olyan területeken is akadályozza az érintett személyt, ahol rendelkezik a szükséges képességekkel. Ezen túl azzal, hogy minimális döntési lehetőséget hagy csak az érintett személy részére, akadályát jelenti új képességek kialakulásának.

14. pont

Nagykorú személyt nem lehet általános jelleggel korlátozó gondnokság alá helyezni. A cselekvőképesség korlátozása csak konkrét ügyekre, ill. ügycsoportokra eseti (az ügy megoldásáig tartó), vagy amennyiben az ügy természete ezt indokolja átmeneti jelleggel lehetséges.

Indoklás: A korlátozó gondnokság lényegi eleme, hogy elismeri és támogatja az érintett személy lehetőségét arra, hogy mindazon ügyekben, amelyeket képes egyedül vagy segítséggel ellátni, szabadon rendelkezessen. Fogalmilag kizárt, hogy valamely személy valamennyi ügyét képtelen legyen ellátni.

15. pont

A Ptk. ne határozza meg azon ügycsoportok listáját, amelyek vonatkozásában a cselekvőképesség korlátozható. A korlátozás csak azon ügyek vagy ügycsoportok vonatkozásában legyen lehetséges, ahol ennek szükségességét az eljárásban (lásd 9. pont) a bíróság megállapította.

Indoklás: A jelen Ptk-beli szabályozás példálózó felsorolást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy mely ügyekben dönthet a bíróság a cselekvőképesség korlátozásáról. Ebből az következik, hogy más ügyekre vonatkozóan is korlátozható az érintett cselekvőképessége, valamint, hogy nem kötelező valamennyi felsorolt ügycsoportban korlátozást elrendelni. A gyakorlat ezzel gyakran ellentétes, ami egyrészt visszaélésekhez, másrészt indokolatlan korlátozásokhoz vezethet. Célravezetőbb, és az érintett érdekeit, jogait jobban biztosítaná egy fentebb bemutatott rendelkezés.

16. pont

A cselekvőképesség nem korlátozható, de cselekvőképesség korlátozása nélkül gondnok rendelhető a következő területeken:

- a) munkaviszony létesítésével kapcsolatos jognyilatkozat;
- b) társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése;
- c) bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok;
- d) az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása;
- e) tartózkodási hely meghatározása.

17. pont

A cselekvőképesség nem korlátozható, és gondnok sem rendelhető a következő területeken:

- a) választójog gyakorlása;
- b) házasságkötés, ill. válókereset indítása;
- c) végrendelet készítése;
- d) családjogi jognyilatkozatok megtétele (a származás megállapításával kapcsolatos nyilatkozat megtétele, a gyermeke nevének meghatározása és annak megváltoztatása, a gyermekének örökbefogadásához való hozzájárulás, szülői felügyeleti jog gyakorlása).

Indoklás: Több jogrendszer is kifejezetten kizárja annak lehetőségét, hogy a legszemélyesebb jellegű jognyilatkozatokat az érintett személy nevében más tegye meg, vagy hogy az érintett személy önállóan ne tehesse meg. A Ptk. tartalmazzon egy olyan listát azokról a területekről, ahol nem lehet korlátozni az érintett cselekvőképességét. .

18. pont

Kerüljön ki a törvényből, hogy a gondnokolt csak a jövedelme 50%-ával rendelkezhet. A jövedelemmel való rendelkezésre a bíróság vagyonnal kapcsolatos rendelkezései legyenek irányadóak. Ilyen rendelkezések hiányában a gondnokolt teljes jövedelmével rendelkezessen.

Indoklás: Semmi sem indokolja, hogy egy személy, aki egyébként vagyonával szabadon rendelkezhet, jövedelmének csak felével rendelkezessen

V. fejezet

A gondnokság időtartama

19. pont

A cselekvőképességet korlátozó gondnokság eseti vagy átmeneti lehet. Az eseti gondnokság az ügy megoldásáig (pl. ingatlan megvétele), az átmeneti gondnokság az ügy megoldásáig, vagy a bírósági döntésben megjelölt időtartamig, maximum 3 évig tart. Az átmeneti gondnokság bírósági felülvizsgálattal meghosszabbítható.

Indoklás: Az időbeli korlátozás pontos meghatározása elengedhetetlen garanciája az R(99)4 Ajánlás által lefektetett proporcionalitás elvének, valamint az időtartam, felülvizsgálat és fellebbezésre vonatkozó 14. alapelv 1. pontjának. A gondnokság nem haladhatja meg azt a tartamot, amely az elérni kívánt célhoz szükséges. Ha a gondnokság meghatározott ügyre vonatkozik, a védelem és így a gondnokság szükségessége is megszűnik az ügy megszűntével.

20. pont

Átmeneti rendelkezések: a jelenleg kizáró gondnokság alatt álló személyek a jelen törvény hatályba lépésének napján a cselekvőképességet általános jelleggel korlátozó gondnokság alá kerülnek. A jelenleg általános jelleggel korlátozó gondnokság alatt álló személyek, ill. a kizáró gondnokság alatt álló személyek a jelen törvény hatálybalépésének napjától számított 3 éves időtartam leteltével cselekvőképessékké válnak. Bírósági felülvizsgálattal a gondnokságot meghosszabbítani csak a jelen törvénnyel összhangban, ügyek ill. ügycsoportok vonatkozásában lehet.

Indoklás: Mivel az új szabályozás szerint több szakértőből álló csoport bevonásával meg kell határozni azokat a területeket, ahol a személy cselekvőképessége korlátozható, a törvény hatályba lépésének napjától 3 éven belül le kell folytatni egy gondnoksági felülvizsgálati eljárást. Ez alatt az átmeneti időszak alatt, a főszabályból való kivételként, tovább létezne az általános jelleggel korlátozó gondnokság.

VI. fejezet

A gondokolt és a gondok jogügyleteire vonatkozó szabályok

21. pont

A cselekvőképességében korlátozott személyt mindazon ügyeiben, amelyek tekintetében a bíróság nem korlátozta, cselekvőképésnek kell tekinteni.

22. pont

Azokban az ügyekben vagy ügycsoportokban, amelyek vonatkozásában gondnok kirendelésére került sor, a gondnok csak a gondnokolt személlyel együtt tehet jognyilatkozatokat.

Indoklás: A R(99)4 Ajánlás 2. alapvének 6. pontja is olyan megoldást javasol, miszerint a kijelölt képviselő és az érintett személy jognyilatkozata együtt legyen érvényes. A gondnok feladatának gyakorlása közben meghatározott keretek között kell, hogy mozogjon és meghatározott ellenőrzés alatt kell, hogy álljon az esetleges visszaélések elkerüléséért, különösen, ha a gondokolt vonatkozásában tesz jognyilatkozatot. Az ellenőrzés közvetlen lehetősége, ha a jognyilatkozat megtételéhez a gondnokolt is szükséges. Ez ugyanakkor szorosabb együttműködést eredményez a gondnok és a gondnokolt között, és fejleszti a gondnok önálló életvitelre és döntéshozatalra való képességeit, társadalmi életben való részvételének lehetőségét segíti elő.

23. pont

A cselekvőképességében korlátozott személy nem jogosíthatja fel általános jelleggel a gondnokát arra, hogy helyette és nevében eljárjon.

Indoklás: Az általános meghatalmazás teljes lemondást jelent a jogok gyakorlásáról. Ez a szabályozás segíti azt a gyakorlatot, hogy a korlátozottan cselekvőképés személyt gondnoka „lemondassa” döntési jogáról és így korlátlan döntési jogot szerezzen.

24. pont

A gondnoknak döntései meghozatalakor a gondnokság alatt álló személyt köteles meghallgatni és véleményét mindig figyelembe venni. Ha nem lehet megállapítani a gondnokolt jelenlegi kívánságait, a gondnok a gondnokolt által előzetesen kifejezetett utasítások és kívánságok szerint köteles eljárni. Ha ezeket sem lehet megállapítani, a gondnok a gondnokolt ismert értékrendje, hite és világnézete alapján köteles eljárni. Ha ezeket sem lehet megállapítani, a gondnok a gondnokolt érdekeit legjobban szolgáló módon köteles eljárni. A gondnokolt és a gondnok vitája esetén a gyámhatóság dönt. A gyámhatóság döntése ellen a gondnokolt bírósághoz fellebbezhet.

Indoklás: Jelenleg nincs iránymutatás arra vonatkozóan, mi alapján kéne a gondnoknak döntéseit meghozni. Az R(99)4 Ajánlás 9. alapelve által is megfogalmazott cél ugyanakkor az, hogy minél inkább a gondnokolt személy véleménye és érdekei érvényesüljenek, és ez nem feltétlenül ugyanaz, mint ami a gondnok szerint a gondnokoltnak a legjobb. Kérdéses lehet ugyanakkor néhány esetben, ha a gondnokolt és a gondnok kívánságai nyilvánvalóan eltérnek egymástól. Ebben az esetben játszhatna szerepet a gyámhatóság.

25. pont

Egy személy számára két vagy több gondnok is kijelölhető. Több gondnok kijelölése esetén a bíróság meghatározza, hogy a gondnokok együtt, vagy külön-külön jogosultak-e eljárni, ill. ki jogosult eljárni melyik ügycsoport vonatkozásában (természetesen a gondnokok mindig csak a gondnokolttal együtt járhatnak el). Ha egy ügycsoport vonatkozásában több jogosult személy is tesz ellentmondó jognyilatkozatot (pl. az adott területen cselekvőképes gondnokolt önmaga, a gondnokolt az egyik gondnokával közösen, és a gondnokolt a másik gondnokával közösen), a jognyilatkozatokat egyenértékűeknek kell tekinteni, és ezeket az ugyanazon személy által tett ellentétes értelmű jognyilatkozatokként kell elbírálni.

Indoklás: R(99)4 Ajánlás 2. alapelvének 6. pontja is szükségesnek tartja, hogy adott esetben több gondnokot lehessen kijelölni.

VII. fejezet

A gondok kijelölése

26. pont

A gondnokot lehetőség szerint a bíróság, ne a gyámhatóság jelölje ki.

Indoklás: Annak érdekében, hogy a gondnok tevékenysége felett hatásos ellenőrzés valósuljon meg, és az esetleges érdek-összefonódást kiküszöbölendő más testületnek kéne döntenie a gondnok személyéről és másnak a gondnok tevékenységének értékeléséről. Több ország szabályozása a bíróságok hatáskörébe utalja a gondnokok kijelölését, felmentését, új gondnok kijelölését. A magyar bírósági rendszer jelenleg nem teszi lehetővé, hogy a bíróságok döntsenek valamennyi a gondnok személyére vonatkozó ügyben, ugyanakkor meg kell adni a lehetőségét annak, hogy a bíróság már a gondnokság alá helyezési eljárással egyidejűleg kijelölje a gondnokot (pl. ha a kijelölhető gondnok személye egyértelműen megállapítható).

27. pont

Nincs ideiglenes gondnok. Az átmeneti védelmet a zárlat illetve a zárgondnok biztosítja.

Indoklás: A hatályos szabályozás a gyámhatóságot felruházta azzal a jogkörrel, hogy „kivételesen, azonnali döntést igénylő esetben ideiglenes gondnokot rendelhet...”, mely „kirendelő határozat ellen nincs helye fellebbezésnek.” A jelenlegi szabályozás nem felel meg az alkotmányos demokrácia követelményeinek, mivel ideiglenes gondnok kijelölése esetén generális jogkorlátozásról van szó, ami pedig feltételezi a bíróság döntési monopóliumának elismerését. A gondnokság alá helyezési eljárás megindítása előtt a gyámhatóság által bírósági garanciák és gyakran az érintett értesítése nélkül kirendelt ideiglenes gondnok számos visszaélésre ad lehetőséget. Ez ellentétes az Európai Emberi Jogi Egyezmény eljárási garanciáival is. Az érintett személy vagyonának védelmére a zárlat elrendelése megfelelő garanciát nyújt, az ideiglenes gondnok kijelölése nem szükséges.

VIII. fejezet

A gondnokok és a gyámhatóságok hatékonyabb felügyelete

28. pont

A gondnok számadással tartozik minden általa végzett jogügyletről. A számadást a gyámhatóság véleményezés céljából automatikusan megküldi a gondnokoltnak is, ill. annak kérésére azt a gyámhatóság kiadja a gondnokoltnak vagy megbízott képviselőjének, illetve annak a fogyatékos személyekkel, szenvedélybetegekkel vagy pszichiátriai betegekkel foglalkozó társadalmi vagy érdekképviseleti szervezetnek (pl. alapítvány, egyesület), amellyel a gondnokolt kapcsolatban áll, vagy amelynek a gondnokolt tagja, vagy amely a gondnokoltnak nappali vagy bentlakásos ellátást nyújt. A gondnok – indokolt esetben – eseti számadásra kötelezhető. Eseti számadásnak a gondnokolt kérésére is helye lehet.

Indoklás: Bár a gondnokokat a gyámhatóság elszámoltatja, ez az ellenőrzés nem lehet hatékony, ha maga a gondnokolt nem fér hozzá a számadáshoz.

Mivel vannak gondnokoltak, akik nem képesek kikérni a számadást, sem meghatalmazni valakit, hogy ezt tegye meg, vagy nem ismerik fel a számadás ellenőrzésének szükségességét, fontos, hogy a nevükben ezt megtehesse az őket segítő társadalmi vagy érdekképviseleti szervezet. A gondnoknak minden kötelezettségéről számot kell adnia, amely kötelezettségeket a bíróság a gondnokság alá helyezéséről szóló határozatában megemlíti.

29. pont

A gondnokolt legyen jogosult betekinteni a gyámhatóság által vezetett aktájába, jusson hozzá minden, a gondnoka tevékenységét érintő dokumentumhoz és döntéshez.

Indoklás: A fentieknek megfelelően ez a szabályozás a hatékony ellenőrzés fontos garanciája.

30. pont

A gyámhatóság előtti közigazgatási eljárásban, illetve a gyámhatóság döntései ellen indított bírósági felülvizsgálati eljárásban minden gondnokolt perképes. A gondnokolt bárkit meghatalmazhat a

gyámhatóság előtti közigazgatási eljárásra, ill. a gyámhivatal döntései elleni bírósági felülvizsgálati eljárásban.

Indoklás: a gondnokolt csak akkor képes hatékonyan érvényt szerezni jogainak, (gondnok döntésének megtámadása, tevékenységének felügyelete, viták rendezése) ha a gondnoksággal kapcsolatos valamennyi eljárásban teljes eljárási képességgel rendelkezik. Ez elsősorban nem a Ptk. módosítását igényli, hanem a Polgári Perrendtartás vonatkozó szabályozását.

31. pont

A gondnokolt érdekében közigazgatási eljárás indítására meghatalmazás nélkül is jogosult legyen az a fogyatékos személyekkel, szenvedélybetegekkel vagy pszichiátriai betegekkel foglalkozó társadalmi vagy érdekképviselői szervezet (pl. alapítvány, egyesület), amellyel a gondnokolt kapcsolatban áll, vagy amelynek a gondnokolt tagja, vagy amely a gondnokoltnak nappali vagy bentlakásos ellátást nyújt.

Indoklás: A fentiek szerint ennek a rendelkezésnek azon gondnokoltak esetében van jelentősége, akik nem képesek eljárásbeli jogaikat gyakorolni.

32. pont

Jöjjön létre a gondnokok tevékenységét részletesen szabályozó etikai kódex. Mind a hivatásos, mind a családtag gondnokok részesüljenek részletes, elméleti és gyakorlati kérdéseket felölő képzésben.

Indoklás: A gondnokok jogait és kötelességeit a hatályos jogszabályok csak kivonatossan tartalmazzák. A gondnokoltak és a gondnokok számára is sokat segítené, ha egy etikai kódex részletezné, milyen esetben hogyan kell a gondnoknak eljárnia, pl. lakóhelyen való látogatáskor kellő gondossággal járjon el a gondnok a stigmatizáció elkerülése végett, stb. Ugyancsak nagy szükség lenne a gondnokok számára egy, a most létezőnél részletesebb képzésre is. Megfontolandó lenne a hivatásos gondnokok számára szakmai kamara létesítése, kötelező tagsággal, valamint kötelező felelősségbiztosítás kötése is.

33. pont

Az etikai kódex vagy a jogszabályok gondnok általi megsértése esetén minden gondnokoltnak legyen lehetősége panasszal fordulni egy független hatósághoz. A panaszmechanizmus hozzáférhetősége céljából a gondnokolt érdekében panasz megtételére meghatalmazás nélkül is jogosult legyen az a fogyatékos személyekkel, szenvedélybetegekkel vagy pszichiátriai betegekkel foglalkozó társadalmi vagy érdekképviselői szervezet (pl. alapítvány, egyesület), amellyel a gondnokolt kapcsolatban áll, vagy amelynek a gondnokolt tagja, vagy amely a gondnokoltnak nappali vagy bentlakásos ellátást nyújt.

Indoklás: Jelenleg nem létezik a gondnokok tevékenységére vonatkozó hozzáférhető panaszmechanizmus. Egy ilyen panaszmechanizmus létrehozása a gondnokok tevékenysége fölötti hatékony ellenőrzési rendszer egyik legfontosabb eleme, összhangban az R(99)4 Ajánlás 16. alapelvével.